

Länstyrelsen
Blekinge

Slutrapport Tobaksfria barn och unga i Blekinge

Projektiden 2015 – 2017

Innehåll

Sammanfattning	1
Summary	1
Bakgrund	3
Syfte	4
Metod	5
Resultat	9
Diskussion	11
Lästips/Kontakt	14
Referenser	14

Sammanfattning

Med anledning av tobakens negativa inverkan på folkhälsan är det övergripande målet för den svenska tobakspolitiken att minska allt tobaksbruk och förhindra att minderåriga börjar använda tobak.

Blekinges kommuner, landstinget och länsstyrelsen har därför inom projektet "tobaksfria barn och unga i Blekinge" (TBU) arbetat tillsammans för att bygga upp hållbara strukturer, långsiktighet och enhetlighet i det tobaksförebyggande arbetet. Med målsättning att stödja och bidra till barns och ungas tobaksfrihet. Med tobak menar vi i projektet cigaretter, snus, elektroniska cigaretter och vattenpipa.

Projektet har utgått från The Community Readiness Model (CRM). Fokus har legat på kunskapshöjande insatser för att öka medvetenheten om att projektorganisationerna/lokalsamhället kan göra någonting inom det tobaksförebyggande arbetet. Samt att ta fram konkreta förslag till hur man kan arbeta tobaksförebyggande.

Projektet har bidragit till en stark mobilisering i tobaksfrågan i Blekinge län, såväl inom som mellan projektorganisationerna. Tobaksfrågan har fått ökad prioritet och ökat mandat inom projektorganisationerna och bland annat har beslut om tobaksfri skoltid fattats i fyra av länets fem kommuner. Samtidigt har projektet byggt upp en metodik för att säkerställa ungdomsdelaktighet och kunskapspridning i det tobaksförebyggande arbetet, genom feriearbete.

Projektet har finansierats av Folkhälsomyndigheten.

Summary

The main goal of the Swedish national tobacco policy is to decrease the population's use of tobacco products and to prevent young people from starting to use tobacco products. Blekinge county's municipalities, Country council and County administrative board initiated the project "Tobaksfria barn och unga i Blekinge" (TBU) to form joint, sustainable and long-term structures for the prevention of tobacco use and negative health effects caused by tobacco in Blekinge. The goal of the project is in line with the national goal, to support and aid young people in maintaining a tobacco free lifestyle, from early in life and throughout the life-course. Within the project, the word tobacco is used as a classification for cigarettes, snuff, electronic cigarettes and water pipe tobacco products.

The project is based on The Community Readiness Model (CRM), focusing on increased knowledge and awareness of how the local community can contribute to the prevention of tobacco use. The aim of the project has also been to yield knowledge of preventative measures and methods that can be used by the local community and the project partner organizations.

Tobaksfria barn och unga i Blekinge (TBU) has contributed to strong mobilization of organizations contributing to tobacco prevention in Blekinge county. Mobilizing activities has been observed both within and between the project partner organizations.

Preventing tobacco use has increased priority on the political agenda during the project period, resulting in policies for tobacco free schools in four out of five municipalities in the county. Also, a number of

young people have been engaged in tobacco prevention summer jobs at the partner organizations, providing a promising method for youth participation and dissemination of knowledge from older to younger teenagers about the harm of tobacco.

The project has been funded by Folkhälsomyndigheten.

Bakgrund

I höginkomstländer toppar tobaken listan över riskfaktorer för tidig död och i dessa länder kan omkring vart femte dödsfall tillskrivas tobaksbruk (WHO, 2009). På grund av tobakens negativa inverkan på folkhälsan är det övergripande målet för den svenska tobakspolitiken att minska allt tobaksbruk och förhindra att minderåriga börjar använda tobak. Detta utgör också ett av de långsiktiga målen i den nationella strategin för alkohol, narkotika, dopning och tobakspolitiken 2016-2020. Under 2010-talet har det varit en kraftig minskning av rökning bland elever. Trots det visar 2017 års skolundersökning att 10 procent av eleverna i årskurs 9 röker sporadiskt, dessa siffror ökar sedan till 24 procent i gymnasiets år 2 (CAN, 2017). De flesta vuxna rökare har också påbörjat sin tobaksanvändning under sina ungdomsår. Att arbeta tobaksförebyggande kan också ses som ett viktigt led i det drogförebyggande arbetet som helhet då det är betydligt vanligare bland de som röker att även röka cannabis.

Tobakens skadeverkningar kan bara minskas genom ett brett arbete som omfattar många olika strategier och målgrupper. Särskilt viktiga åtgärder är information, utbildning, opinionsbildning, målgruppsanpassad tobaksavvänjning, rökfria miljöer, skyddande och begränsande lagstiftning med syfte att kontrollera tobaksindustrin och en aktiv prispolitik, allt för att minska tillgängligheten och förändra människors attityder till tobak.

I Blekinge fanns stora behov av att utveckla ett brett tobaksförebyggande arbete riktat till barn och unga. Blekinges kommuner, landstinget och länsstyrelsen har därför gemensamt arbetat för att bygga upp en god samverkan och en enad regional struktur i det tobaksförebyggande arbetet för att kunna stödja och bidra till barns och ungas tobaksfrihet. För att få ett helhetsgrepp i det tobaksförebyggande arbetet har projektet byggt på fyra hörnstenar: Begränsande insatser, förebyggande insatser, normförändrande insatser samt tobaksavvänjande insatser. Med tobak menar vi i projektet cigaretter, snus, elektroniska cigaretter och vattenpipa.

Syfte

Syftet med projektet har varit att skapa hållbara strukturer, långsiktighet och enhetlighet i det tobaksförebyggande arbetet, med fokus på barn och unga, i Blekinge län. Där målen med arbetet har varit att minska tobaksbruket bland länets unga. Inom projektet har vi utifrån kunskapsbaserat implementeringsarbete fokuserat på:

- Ett organiserat arbete med kunskapshöjande insatser, dialog och samverkan i fokus
- Att bygga upp varaktig samverkan mellan länets aktörer och varaktiga strukturer inom respektive projektorganisation
- Skapa ungdomsdelaktighet i det tobaksförebyggande arbetet
- Att kunna fatta lokala beslut i frågorna utifrån gemensamma prioriteringsunderlag

Delmålen har varit att:

- upprätta tobaksfri skoltid i länet
- ta fram kampanjmaterial till föräldrar i samverkan med ungdomar
- tobakspolicies finns på samtliga skolor
- alla högstadieskolor i Blekinge erbjuder någon kontraktmetod

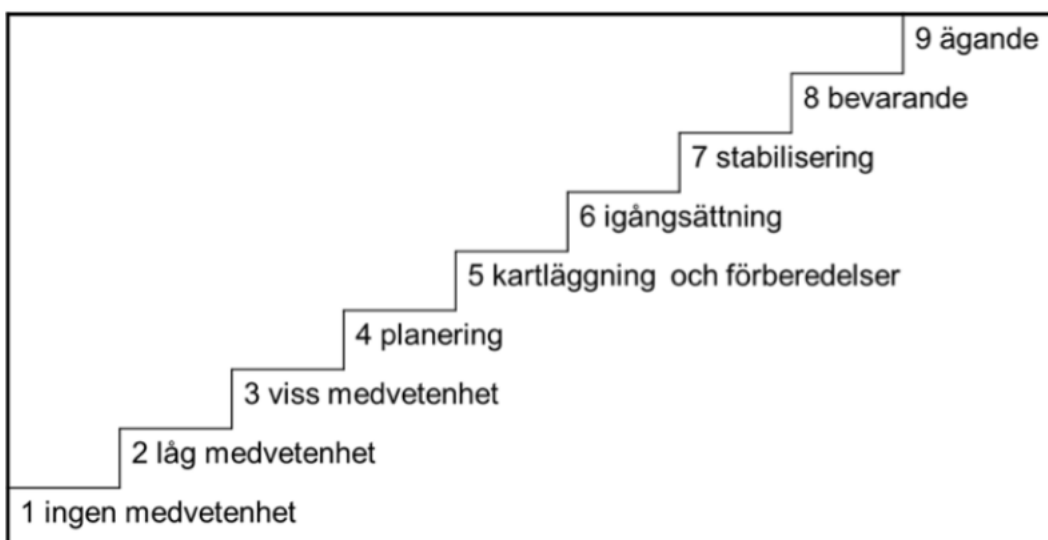
Metod

The Community Readiness Model

Projektet har utgått från The Community Readiness Model (CRM) för att vi tydligt skulle kunna utgå från respektive projektorganisationens förutsättningar och förändringspotential i det tobaksförebyggande arbetet. Mätningar har genomförts 2014, 2015 och 2017. Utifrån organisationernas aktuella förändringsnivå har projektet kunnat börja förankra, planera och starta resurseffektiva insatser som sedan har utvecklats i takt med organisationernas utveckling, för att nå uppsatta mål.

Inför projektstart 2015 stod det klart att samtliga projektorganisationer hade en förändringsnivå, inom det tobaksförebyggande arbetet riktat till barn och unga, som låg på steg fyra - planering.

Förändringsnivåer enligt The Community Readiness model:

Källa: COMMUNITY READINESS: RESEARCH TO PRACTICE Ruth W. Edwards, Pamela Jumper-Thurman, Barbara A. Plested, Eugene R. Oetting, and Louis Swanson

Utifrån förändringsnivå fyra menar modellen att följande strategier har varit aktuella att lägga fokus på:

- Öka medvetenheten om att projektorganisationerna/lokalsamhället kan göra någonting inom det tobaksförebyggande arbetet.
- Öka medvetenheten i projektorganisationerna genom att ta fram konkreta förslag till hur man kan arbeta tobaksförebyggande.

Arbetsmetod

Utifrån ovannämnda strategier har projektets aktörer gemensamt arbetat med följande huvudkomponenter: samverkan, kontinuerliga lägesbilder, kunskap, kommunikation/opinionsbildning samt ungdomsdelaktighet.

Samverkan: En projektgrupp bestående av en representant från respektive projektorganisation har genom kontinuerliga planerings- och avstämningsmöten med projektledaren arbetat nära varandra under hela projektperioden. Genom veckovisa statusrapporter har alla organisationer ständigt varit uppdaterade i arbetet. Många delar i projektet har genomförts i samverkan mellan alla projektorganisationer men i många fall har även samverkan mellan enskilda projektorganisationer bedrivits för att kunna möta lokala behov på bästa sätt.

Kontinuerliga lägesbilder: Lägesbilder inom tobaksområdet har tagits fram med kontinuitet för att skapa underlag för dialog och prioritet. Dessa lägesbilder har bestått av kartläggningar av ungas tobaksbruk, kartläggning av rökfria skolgårdar och kartläggning av organisationernas förändringspotential. Lägesbilderna har utgjort viktiga underlag för de kunskapshöjande insatserna, där resultat har kunnat återkopplats till relevanta målgrupper.

Kunskap: Projektgruppen och/eller projektledaren har genomfört ett 50-tal kunskapshöjande insatser riktade till såväl yrkesverksamma och politiker inom projektorganisationerna som till andra aktörer. Detta för att bygga upp en likvärdig kunskapsbas i länet. Skräddarsydda utbildningsinsatser har riktats till olika verksamheter i syfte att öka medvetenheten kopplat till verksamheternas/aktörernas egna ansvarområde och handlingsutrymme inom tobaksfrågan. Även idéburen sektor och andra intressenter har fått skräddarsydda dialog- och utbildningsinsatser. I störst utsträckning har befintliga forum och strukturer använts för kunskapsspridning. Projektorganisationerna har en gång per år arrangerat en större workshop. Nyckelpersoner inom tobaksområdet, i samtliga projektorganisationer, har bjudits in. Deltagarna har getts möjlighet att dela kunskap och erfarenheter inom och mellan organisationerna. Stort fokus har legat på att göra tobaksfrågan till en fråga för hela organisationen och inte bara för en enskild förvaltning. För att synliggöra helheten har en länsgemensam kartbild tagit fram där respektive organisations tobaksförebyggande arbete har visualiserats.

Kommunikation/Opinionsbildning: En gemensam grafisk profil har tagits fram för att samla alla projektorganisationer i en avsändare – TBU (Tobaksfria barn och unga i Blekinge). Projektet har därtill arbetat aktivt med media för att väcka opinion i frågan. Under projekttiden har insatser i störst utsträckning riktats till yrkesverksamma i projektorganisationerna och hos andra aktörer. Detta med anledning av organisationernas aktuella förändringsnivå utifrån CRM-mätningarna. Men för att medvetandegöra tobaksfrågan och utvecklingspotentialen inom området hos vuxna och unga i allmänhet, har även media varit en viktig draghjälp i spridandet av projektet. Projektet har även haft en egen facebook sida där vi har spridit projektinformation samt delat andra viktiga händelser inom tobaksområdet. Projektet har också tagit fram eget kommunikationsmaterial i form av affischer, goda råd, föräldrabrev med mera.

Ungdomsdelaktighet: Projektet har arbetat fram en metodik för att skapa ungdomsdelaktighet i det tobaksförebyggande arbetet genom att anordna feriearbete inom tobaksprevention. Feriearbetarnas uppdrag har varit att sprida kunskap om tobakens skadeverkningar vidare till yngre elever. Feriearbetarna fick även i uppdrag att ta fram goda råd om hur de vill att framtidens tobaksförebyggande arbete bör se ut. De goda råden har överlämnats till politiker i länets kommunfullmäktigeförsamlingar. Feriearbetarna har utbildats av sakkunniga inom tobaksområdet och handledts av kommunala drogförebyggande samordnare.

Utvärdering

Projektet, som i första hand är ett samverkansprojekt, har utvärderats genom att följa och beskriva sättet projektet har arbetat på för att åstadkomma ett resultat, snarare än att bedöma själva resultatet. Processutvärderingar genom lärande samtal, har genomförts vid två tillfällen under projektperioden och ett i direkt anslutning till att projektet avslutats.

Projektet har också delvis utvärderats genom att följa organisationerna förändringsnivåer genom community readiness-mätningar. Dessa mätningar har gjorts genom strukturerade telefonintervjuer med nyckelpersoner inom projektorganisationerna och gjort det möjligt att följa hur projektets insatser har gett resultat i projektorganisationerna som helhet.

Resultat

Sammantaget har de insatser som genomförts inom projektet lett till att tobaksfrågan fått ökad prioritet och mer mandat inom projektorganisationerna. Projektet har även lagt en god grund för att, i ett längre perspektiv, nå målsättningen om ett hållbart, långsiktigt och enhetligt tobaksförebyggande arbete för barn och unga i Blekinge.

Projektets viktigaste resultat är den stärkta samverkan mellan länsstyrelsen, landstinget och länets kommuner. Framförallt gäller detta samverkan mellan kommunerna då projektet har resulterat i att kommunerna kunnat bli en gemensam kraft i arbetet och dragit stor nytta av varandras insatser och utveckling. Mobiliseringen och enhetligheten i samverkan har bland annat resulterat i de politiska beslut som har fattats i kommunerna kring tobaksfri skoltid.

Målsättningen om att länets skolgårdar skulle vara rökfria har under projekttidens gång reviderats till att omfatta tobaksfri skoltid. Detta för att projektet ville flytta fram positionerna ytterligare. Kartläggningarna av länets skolgårdar visar en 20 procentig minskning av rökning på skolgårdarna. Projektets fokus på rökfria skolgårdar och tobaksfri skoltid har utvecklat en ökad samverkan mellan skolorna och kommunernas tillsynshandläggare, där kartläggningen av rökfria skolgårdar har varit utgångspunkten för samverkan.

Målsättningen med att uppnå tobaksfri skoltid har i teorin blivit uppnådd då fyra av länets fem kommuner har fattat politiska beslut om tobaksfri skoltid. Detta är ett resultat av riktade kunskapshöjande insatser till skolorna och skolläringarna. Med rätt kunskap kunde ”modiga” politiska beslut fattas. Kommunerna har också inspirerats och dragit fördelar av varandras framsteg i tobaksfrågan. Under projekttiden har beslut ”smittat av sig”, det har visat sig både vad gäller tobaksfri skoltid och organisationernas ställningstagande i Tobacco Endgame.

Community readiness-mätningarna visar att tre av sex organisationer har utvecklat sin förändringsnivå till det bättre under projektperioden. En av kommunerna är vid projektets slut redo att börja implementera fler tobaksförebyggande metoder. Medan andra har påbörjat sin utveckling och behöver ha fortsatt fokus på medvetandegörande insatser innan de kan ta steget till att planera för implementering. Projektet har också resulterat i att projektorganisationerna har fått en ökad kunskap kring vad som krävs för att utveckla målsättningen med ett hållbart och långsiktigt tobaksförebyggande arbete.

Målsättningen med att skapa ungdomsdeltagande i tobaksfrågan har resulterat i en uppbyggd metodik för att strategiskt arbeta tillsammans med ungdomar, genom feriearbete. Feriearbetets huvudkomponenter har varit samverkan, kunskap samt kommunikation och opinionsbildning. Feriearbetet har även resulterat i att unga utbildar andra unga i tobaksfrågan. På detta sättet säkerställer länet kunskapshöjande insatser om tobakens skadeverkningar till målgruppen unga. Under 2017 föreläste feriearbetarna för 40 klasser i årskurs 7. Arbetet med feriearbetarna har resulterat i att såväl projektet som projektorganisationerna har fått nya lärdomar kring hur målgruppen tänker och resonerar i tobaksfrågan. Dessutom har feriearbetet resulterat i bättre dialog mellan unga och politiker. Feriearbetarna besökte 2017 länets kommunfullmäktigeförsamlingar för att överlämna goda råd till hur politiken bör arbeta med frågan framöver.

Projektets övergripande mål med att minska tobaksbruket bland barn och unga i Blekinge går inte att mäta redan nu, då tiden mellan baslinjemätningen 2015 och eftermätningen hösten 2017 är för kort. Insatserna i projektet har också mest varit inriktade på den strukturella nivån och få insatser har riktats mot den primära målgruppen. Det som går att utläsa ur den uppföljande mätning vad gäller tobaksbruk i årskurs 7, 9 och gymnasiet år 2 är att både andelen som röker vanliga cigaretter och vattenpipa har minskat. Förändringen mellan undersökningsåren är mest påtaglig hos pojkar och bland högstadieelever. Vad gäller användandet av snus och e-cigaretter syns inga större förändringar.

Diskussion

Projektet Tobaksfria barn och unga i Blekinge har möjlighet att synliggöra vikten av samverkan mellan och inom organisationerna för att nå resultat. Såväl i det tobaksförebyggande arbetet såväl som i övrigt preventivt arbete. Att upprätta samverkan över organisationsgränserna med fokus på ett avgränsat område och tillsammans dra åt samma håll samtidigt har i processutvärderingen upplevts som den stora styrkan i projektet. Det har upplevts betydligt lättare för kommunerna att få tyngd i frågan internt när övriga kommuner drivit samma fråga. Under projekttiden har beslut "smittat av sig", det har visat sig både vad gäller tobaksfri skoltid och organisationernas ställningstagande i Tobacco Endgame. Projektet har också bidragit till viktigt kollegialt lärande där återkommande möten mellan organisationer och verksamheter har genererat nya idéer och ny kunskap. Där framförallt våra kommuner menar att de blivit "en kommun" i det tobaksförebyggande arbetet.

Nyttan av att ha det gemensamma "varumärke" TBU har varit stor. TBU har blivit välkänt i länet och kommunikationen, oavsett projektorganisation, har underlättats.

Att påbörja ett förändringsarbete eller att sträva efter en förändring, utan en tydlig bild av förutsättningarna, blir sällan riktigt framgångsrikt. Projektet kan tillföra ytterligare kunskap om vikten att utgå från rätt förutsättningar och samtidigt visa på svårigheterna att öka en organisations förändringsnivå. Det är viktigt att låta grundarbetet ta tid i det förebyggande arbetet, för att sedan kunna implementera metoder vid rätt tillfälle. Projektet kan i det tobaksförebyggande arbetet tillföra god kunskap, inte minst på lokal nivå, om lämpliga insatser utifrån olika förändringsnivåer.

Genom att involvera målgruppen i arbetet har vi säkerställt att vi både arbetar med och för länets unga. På den regionala och lokala nivån känns det oerhört betydelsefullt att i högre utsträckning involvera aktuella målgrupper i olika utvecklingsarbeten. I projektet har det både stärkt länets tobaksförebyggande arbete och länets unga. Metodiken med feriearbete inriktat på olika utvecklingsområden är inget nytt men projektets uppbyggda arbetssätt för just feriearbete kopplat till tobaksprevention kan vara till stor inspiration för övriga län, landsting och kommuner. Kunskapshöjande insatser till barn och unga är en viktig del i det preventiva arbetet och att feriearbetet använder unga som ambassadörer för att utbilda andra unga kan vara av stor betydelse för hur informationen tas emot. Feriearbetet relaterar till metoden peer education som innebär att jämlikar utbildar jämlikar. Vinsterna med detta kan vara att målgruppen (i det här fallet årskurs 7 elever) kan identifiera sig med feriearbetarna vilket ger de ett bättre inflytande på målgruppen i jämförelse med vuxna (Passer et.al, 2009). Och målgruppen blir då mer benägen att lyssna till någon som de kan identifiera sig med (Badura Brack, Millard & Shah, 2008).

Projekttiden för TBU har varit kort då projektstarten blev försenad till hösten 2015. Därefter har projektledare delvis saknats under sista året. Med de förutsättningarna blir de resultat projektet fått än bättre. Då projektet haft som målsättning att bygga upp långsiktiga och hållbara strukturer så kan processen fortfarande anses vara i ett tidigt skede. Och projektet kommer i viss utsträckning att fortgå i nuvarande samverkansform och i ordinarie verksamhet. En gemensam projektledare kommer inte finnas men processutvärderingarna har tydligt visat vikten av att en regional part håller ihop arbetet och därför kommer Länsstyrelsen i Blekinge fortsätta ha extra fokus på tobaksfrågan för att kunna utgöra den regionala drivkraften i arbetet.

Blekinge står också inför stora utmaningar i och med förverkligandet av tobaksfri skoltid och kunskapen behöver utvecklas ytterligare kring vilka behov och önskemål personal och elever har i det arbetet. Därför kommer under 2018 omfattande målgruppsanalyser bland personal och elever att genomföras. Ytterligare en viktig fråga handlar om utvecklandet av tobaksavvänjning där projektet inte kommit speciellt långt.

I och med att arbetet har utgått från The Community Readiness Model så har projektorganisationerna också starkt incitament att vidmakthålla och utveckla det arbete som byggts upp under projektperioden. Det blir såväl mätbart som motiverande att försöka öka sin förändringspotential. Community readiness-arbetet kommer att fortgå för att Blekinge ska kunna fortsätta arbeta utifrån en tydlig nulägesbild och därmed strategiskt kunna planera insatser efter aktuella förutsättningar. Kommunerna och länsstyrelsen kommer därtill samverka kring ett utökat processtöd i arbetet med att utveckla organisationens förändringspotential.

Feriearbetet är redan en del i ordinarie verksamhet och kommer fortgå under 2018. Under 2018 kommer även feriearbetet att genomföras i flertalet av Skånes kommuner. Flera av projektets ursprungliga målsättningar är också redan inarbetade i länets regionala ANDT-strategi 2016 – 2020, som är politiskt beslutad i respektive projektorganisation. Vilket ger mandat att fortsätta arbeta för att uppfylla dessa mål.

Resultatet av projektet som helhet, eller delar av projektet, har redan under projekttiden börjat spridas via nationella konferenser eller på förfrågan av olika intressenter, ofta kommuner eller länsstyrelser. För att underlätta spridning har projektet bland annat tagit fram en informations/inspirationsfilm om feriearbetet. Förhoppningsvis kan ett metodmaterial kopplat till feriearbetet tas fram under 2018. Vår förhoppning är att det i framtiden ska vara självklart med skolor som omfattas av tobaksfri skoltid och med ungdomsdelaktighet i arbetet. Intentionerna i den svenska tobakspolitiken är goda och nationellt har tobaksfrågan fått allt mer fokus men det kräver också att kommuner, landsting och länsstyrelser, med flera, bygger upp och skapar förutsättningar för att våra unga ska kunna förbli tobaksfria.

**Hur kan
en produkt
som dödar
hälften av sina
användare
locka
ungdomar?**

TBU
BLEKINGE

Följ oss gärna på Facebook.com/blekingeförskädningsnäringslivet

**Vi röker inte
skiten, vi säljer
den bara.
Rätten att röka
reserverar vi för
de unga, fattiga
och dumma.**

– Svar från en tobaksdirektör på frågan om varför han inte röker själv –

TBU
BLEKINGE

Följ oss gärna på Facebook.com/blekingeförskädningsnäringslivet

Exempel på kommunikation som har förmedlats av TBU.

Lästips/kontakt

Lästips:

Sammanställning av CRM-mätningar

Kontakt:

För mer information om projektet kontakta Länsstyrelsen i Blekinge, växel: 010-224 00 00

Referenser

Badura Brack, A.S, Millard, M & Shah, K. (2008). Are Peer Educators Really Peers?. Journal of American College Health. 56 (5). 566-568.

CAN, 2017. Skolelevers drogvanor 2017. Rapport nr. 170. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning .

En samlad strategi för alkohol- narkotika- dopnings- och tobakspolitiken 2016 – 2020. Skr. 2015/16:86

Passer, M, Smith, R, Holt, N, Bremner, A, Sutherland, E & Vliek, M. (2009). Psychology- The Science of Mind and Behaviour. Berkshire: McGraw- Hill Education.

WHO, 2009. World Health Statistics 2009

Länsstyrelsen Blekinge

Adress

Skeppsbrokajen 4
371 86, Karlskrona

Telefon

+46 (0) 10-224 00 00

E-post

blekinge@lansstyrelsen.se

Webb

www.lansstyrelsen.se/blekinge

Organisation nummer

202100-2320